

SCHOTLAND

- ▶ Verken de Noordelijke Highlands via de North Coast 500
- ▶ 'Bag' zoveel mogelijk Munro's
- ▶ Dompel je onder in de prehistorie op de Orkney-eilanden
- ▶ Spot papegaaiduikers op Staffa
- ▶ Bezoek het nieuwe V&A in designhoofdstad Dundee
- ▶ Laat je betoveren door *Outlander*- en *Harry Potter*-filmlocaties

Inhoud

- 7 Kaarten & plattegronden
- 9 Voorwoord
- 1 11 Eerste kennismaking**
 - 12 Het Schotse landschap
 - 13 De Schotse talen
 - 14 Religie
 - 16 Eten en drinken
 - 21 Vlaggen, eenhoorns en distels
 - 22 (Zelf)bestuur
 - 22 Het weer
 - 23 Economie
 - 24 Kunst en cultuur
- 2 45 Geschiedenis**
 - 46 De eerste Schotten
 - 46 Romeinen vs. de Picten
 - 46 Een eerste Schots koninkrijk
 - 49 Engelse invloeden
 - 50 De Onafhankelijkheidsoorlogen: Robert the Bruce vs. Edward I
 - 51 De Stewarts aan de macht
 - 53 Mary, Queen of Scots
 - 53 Schotse koningen op de Engelse troon
 - 54 De jakobitische opstanden
 - 55 Bonnie Prince Charlie
 - 57 De 18de en 19de eeuw: verlichting en *clearances*
 - 58 Meer zelfbestuur
 - 59 Onafhankelijkheid en Brexit
- 3 61 Scottish Borders**
 - 62 Grensgebied
 - 63 Door Berwickshire
- 65 The Merse
- 67 Via Carter Bar
- 71 De Tweedvallei
- 78 Yarrow en Ettrick Valleys
- 80 Upper Tweeddale
- 4 85 Edinburgh en de Lothians**
 - 86 Edinburgh
 - 106 Buiten het centrum van Edinburgh
 - 109 De Lothians
- 5 123 Centraal-Schotland**
 - 124 Fife
 - 138 Stirlingshire
 - 147 Loch Lomond & The Trossachs National Park
 - 153 Perthshire
- 6 165 Noordoost-Schotland**
 - 166 Dundee & Angus
 - 175 Aberdeenshire
 - 189 Moray en Speyside
- 7 197 North Coast 500**
 - 198 Het ongerepte noorden
 - 201 Van Inverness naar Wester Ross
 - 202 Wester Ross
 - 209 Langs Sutherlands westkust
 - 212 De noordkust van Sutherland
 - 215 Caithness
 - 220 De oostkust van Sutherland
 - 222 Easter Ross

8 **227 Orkney, Shetland en de Outer Hebrides**

- 228 Orkney-eilanden
- 241 Shetlandeilanden
- 251 Outer Hebrides

9 **267 Zuidelijke Highlands**

- 268 Inverness en omgeving
- 273 Strathspey
- 275 Great Glen en omgeving
- 278 Lochaber
- 284 The Small Isles
- 285 Lochalsh
- 286 Skye

10 **293 Argyll and Bute**

- 294 Historische graafschappen
- 295 Oban en omgeving
- 298 Kilmartin en Inverary
- 300 Het schiereiland Cowal
- 302 Bute

- 304 Kintyre
- 305 De eilanden van Argyll

11 **315 Glasgow en de Clyde**

- 316 Glasgow
- 331 Stroomopwaarts langs de Clyde
- 336 Stroomafwaarts langs de Clyde

12 **341 Zuidwest-Schotland**

- 342 Ayrshire
- 351 Arran
- 354 Dumfries and Galloway
- 355 Galloway Forest Park
- 356 The Rhins of Galloway en The Machars
- 361 The Stewartry
- 365 Dumfries en omgeving

i **373 Algemene informatie**

r **380 Register**

Voorwoord

'Brothers and sisters are natural enemies! Like Englishmen and Scots! Or Welshmen and Scots! Or Japanese and Scots! Or Scots and other Scots! Damn Scots! They ruined Scotland!'

Groundskeeper Willie in *The Simpsons*, aflevering 'Milhouse Doesn't Live Here Anymore'.

Wie zich verdiept in de Schotse geschiedenis komt een hoop ellende tegen. Schotten die tegen de rest van de wereld vechten (onder andere de Romeinen, Vikingen en Engelsen), maar vooral ook elkaar in clanverband naar het leven staan. Van al dat strijdgewoel getuigen vandaag de dag alleen nog de vele kastelen en kasteelruïnes, de resten in het landschap van de Antonine Wall en de musea die vertellen over grote veldslagen als die bij Bannockburn en Culloden. Alleen de animositeit tegen de Engelsen is gebleven.

En de tegenwoordige Schot? Dat is doorgaans het typische voorbeeld van een ruwe bolster, blanke pit, die je vol gastvrijheid ontvangt en je, onder het genot van een *dram*, trots over het bloedige Schotse verleden zal vertellen. En meteen ook de ongeëvenaarde natuurlijke schoonheid van Schotlands mysterieuze meren en valleien, prachtige eilanden en woeste Highlands zal prijzen. Een beetje dus als Groundskeeper Willie, de conciërge uit de animatieserie *The Simpsons*, onze favoriete (fictieve) Schot.

We wensen je veel reisplezier!

Karin Quint en Maurice Janssen

Karin Quint is journalist en fotograaf. Ze bezoekt Groot-Brittannië regelmatig en schreef voor Dominicus eerder *Het Engeland van Jane Austen* en *Wales*.

Maurice Janssen is tekstschrijver en antiquaar. Hij schreef voor Dominicus eerder *Wales*.

Eerste kennismaking

Schotland mag dan wel sinds 1707 officieel bij Groot-Brittannië horen, de Schotten voelen zich boven alles Schots. Ze hebben een volledig eigen identiteit, met eigen talen, kleding, muziek, geloof en drank. Ook de rotsige ondergrond is anders dan die van de rest van Groot-Brittannië en nergens vind je mooiere landschappen dan in dit Alba, zoals de Kelten het land noemden. Schotten hebben veel om trots op te zijn. Ze brachten enkele van de grootste denkers uit de geschiedenis voort, deden belangrijke uitvindingen, ontwikkelden het golfspel en schonken de wereld whisky. Daar staat dan weer tegenover dat haggis en de deep-fried Mars bar ook Schotse vindingen zijn.

< De eenhoorn is het nationale dier van Schotland.

Ben More op Mull.

HET SCHOTSE LANDSCHAP

Schotland vormt met een omvang van 78.783 km² een derde van het Verenigd Koninkrijk, maar heeft geologisch een volledig andere geschiedenis. Ooit behoorde Schotland samen met Noord-Amerika tot het continent Laurentia, dat 400 miljoen jaar geleden botste met Avalonia, waar het huidige Engeland en Wales onderdeel van uitmaakten. Door de botsing werden de Schotse Highlands gevormd. De Highland Boundary Fault, Great Glen Fault en Southern Uplands Fault, grote geologische breuken die van het zuidwesten naar het noordoosten lopen, getuigen ook van dit natuurgeweld. Bij een volgende botsing, met het continent Baltica, vormden de over elkaar schuivende aardplaten de zogenoemde Moine-overschuiving (Moine Thrust), die van Loch Eriboll in het noorden van het Schotse vasteland naar Point of Sleat op Skye loopt. Vulkanuuitbarstingen, ijstijd en erosie volgden en droegen bij aan de vorming van een van de mooiste en afwisselendste landschappen ter wereld, met prachtige *lochs* (meren), *glens* (valleien), heuvels en bergen.

Bergen die hoger zijn dan 3000 ft (914 m) worden *Munros* genoemd. Ze danken hun naam aan Sir Hugh Munro die ze als eerste in kaart bracht. Er zijn er 282 en mensen die er een sport van maken om er zoveel mogelijk te beklimmen, heten 'Munro baggers'.

Schotland is opgedeeld in 3 herkenbare gebieden: de Highlands, de Central Lowlands en de zuidelijke Uplands. Vaak wordt ook alleen de indeling High- en

Lowlands gebruikt, waarbij de grens aan de zuidkant van de Grampian-bergketen ligt, maar het laaggelegen Aberdeenshire tot de Lowlands wordt gerekend.

Highlands

De Highlands is dankzij zijn grillige landschap met hoge toppen en diepe dalen en nauwelijks vruchtbare grond het minst toegankelijke, maar ook het meest tot de verbeelding sprekende deel van Schotland. Het gebied wordt doorsneden door de Great Glen, een 100 km lange vallei met daarin een aantal grote meren waaronder Loch Ness. Wat ten noorden van de Great Glen ligt wordt de noordwestelijke Highlands genoemd, het zuidelijke deel wordt gedomineerd door de Grampian-bergketen. In de Highlands vind je de meeste Munros van Schotland.

Lowlands

Naar het zuiden gaan de Grampians over in de Lowlands, de laaglanden van Schotland. Dankzij de vruchtbare grond en goede toegankelijkheid is dit het dichtst bevolkte deel van het land, met de grote steden Glasgow en Edinburgh. Het heuvelachtige landschap heeft brede valleien met als belangrijkste waterwegen de rivieren Forth en Clyde, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de welvaart in de streek. De aanwezigheid van grondstoffen als steenkool en schalieolie zorgde ervoor dat dit het industriële hart van Schotland werd. In het landschap zijn op veel plekken nog mijnsteenbergen te zien en je komt er veel vulkanische pluggen tegen (zoals Castle Rock in Edinburgh), de resten van in de pijp van een vulkaan gestolde lava.

Uplands

Onderdeel van de Lowlands zijn de zuidelijke Uplands, een gebied met geërodeerde bergen (vaak niet hoger dan 800 m) dat begint onder de Southern Uplands Fault die loopt van Ballantrae in Ayreshire aan de westkust naar Dunbar in East Lothian aan de oostkust. Dit is het dunbevolktste gebied van Schotland, met veel bosbouw, landbouw en heidegrond. Belangrijke rivieren zijn de Clyde en de Tweed.

DE SCHOTSE TALEN

Schotland kent 3 talen: het Schots-Engels, Schots en het Schots-Gaelisch. Je krijgt tijdens een bezoek aan Schotland het meest te maken met het **Schots-Engels**, wat standaard Engels is met een Schots accent en hier een daar een Schots woord als *wee* (klein) of *bonnie* (mooi).

In de Schotse laaglanden (en delen van Noord-Ierland) wordt ook nog **Schots** (*Scots*) gesproken, een groep dialecten met dezelfde West-Germaanse oorsprong en veel Engelse invloeden. De taal werd rond 600 n.Chr. door de Angelen naar Schotland meegenomen. Voor Nederlandstaligen is er

MIDGES

Geen insect wordt zo vervloekt door buitenliefhebbers in Schotland als de *midge*. Deze kleine steekvlieg van slechts 1,5 mm groot kan met zijn beet een kleine jeukende bult veroorzaken waar je wel een paar dagen last van blijft houden. Midges (spreek uit: midzjies) komen vooral veel voor in het noordwesten van Schotland, tussen mei en september. Je komt ze meestal in grote zwermen tegen bij vochtige, schaduwrijke plekken. Ze kunnen slecht tegen zon en wind. En tegen antimuggenmiddel dat in de Highlands overal wordt verkocht.

veel herkenning in woorden als *kirk* (kerk), *kist*, *dochter* en *nicht* (nacht). Net als in Noord-Nederland kent het Schots een harde uitspraak van de ch-klanken. Tot de unie met Engeland in 1707 was het Schots nog wijdverbreid, maar daarna werd het gebruik ervan ontmoedigd. In de 18de en 19de eeuw kwam er een opleving dankzij schrijvers als Robert Burns, maar dit kon niet voorkomen dat het Schots als voertaal vervangen werd door het Schots-Engels. Toch gaat het Schots voorlopig niet verloren, want de Schotse overheid stimuleert scholen het in de lessen op te nemen.

Het **Schots-Gaelisch** is een Keltische taal die nog in de Highlands en de Outer Hebrides wordt gesproken. Het behoort, net als het Iers-Gaelisch, tot de Goidelische tak van het Keltisch; de andere tak is het Brythonisch, waarvan varianten nog in Bretagne (Frankrijk), Cornwall (Engeland) en Wales worden gesproken. Gedacht wordt dat het Gaelisch rond de 4de eeuw n.Chr. vanuit Ierland naar Schotland kwam. Rond 900 had het de taal van de Picten in een groot deel van Schotland vervangen, maar na 1400 rukte het Schots op vanuit het zuiden. Ook het gebruik van het Gaelisch werd na 1707 ontmoedigd. Bij de census van 2011 gaven nog slechts zo'n 57.000 mensen aan de taal machtig te zijn. In de Highlands en op de Outer Hebrides wordt geprobeerd de taal levend te houden door bijvoorbeeld plaatsnamen in zowel Gaelisch als Engels op de borden te zetten en het zo veel mogelijk naast het Engels te gebruiken, bijvoorbeeld in toeristische informatie.

RELIGIE

Uit de aanwezigheid van vele menhirs, steencirkels en andere symbolen kunnen we opmaken dat religie ook in de prehistorie in Schotland een grote rol speelde. Maar door gebrek aan geschreven bronnen blijven we gissen naar wat religie in die tijd inhield.

Christendom

Hoewel er weinig over hem bekend is, wordt aangenomen dat de uit Engeland afkomstige St Ninian de eerste christelijke missionaris in Schot-